

ASİMETRİK BİLGİNİN PİYASALARA ETKİLERİ VE FİNANSAL KRİZLERDEKİ ROLÜ

Dr. Şahin ÇETİNKAYA

Selçuk Üniversitesi, Beyşehir MYO

scetinkaya@selcuk.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, Asimetrik bilginin piyasalar üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Adından da anlaşılacağı üzere, Asimetrik Bilgi, birinin bildiğini başkasının bilmemesi durumuna verilen addır. Asimetrik bilginin geçerli olduğu durumlarda etkileşim içerisinde bulunan ekonomik aktörlerden daha çok bilgiye sahip olan taraf haksız bir üstünlük kazanmaktadır. Bu nedenle asimetrik bilginin geçerli olduğu durumlarda ekonomik faaliyetlerin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi mümkün olamaz. Piyasa mekanizması içerisinde kaynakların verimli biçimde kullanılması için birimler arasındaki bilgi akışının tam olarak sağlanması gerekmektedir. Ancak, bilgi akışının tam olarak sağlanamaması sonucu ekonomik birimler arasında ortaya çıkan asimetrik bilgi nedeni ile önemli piyasa aksaklıkları yaşanmaktadır. Özellikle gündelik yaşam içerisinde yer alan birimler de mevcut bilgilere erişim artık daha ucuz ve kolay yollardan yapılmaktadır. Bunun yanında, bilginin ekonomi içerisinde dağılımı, edinimi ve bilgilerin doğru değerlendirilmesi büyük bir sorundur. Bu nedenle bilgi, piyasa etkinliği ve işleyişi açısından çok önemli bir faktördür. Aynı ekonomik çevre içerisinde yer alan en az iki taraftan birinin, diğer taraf ya da taraflardan daha “değişik” bir bilgiye sahip olması, bilgiye sahip olan kişinin yer aldığı ekonomik çevrelerde diğer yer alan oyuncuların aleyhine ve kendi lehine yönlendirebilmesine imkan sağlamaktadır. Ülkemizin yaşamış olduğu ekonomik krizlerde, bilginin kişilere göre farklı sonuçlar doğurduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Asimetrik Bilgi, Finansal Krizler, Bilgi, Piyasa*

THE EFFECT OF ASYMETRIC INFORMATION ON MARKET'S AND THE EXAMPLE OF FINANCIAL SECTOR

ABSTRACT

In this work, it is discussed the effects of asymmetric information on the markets. As it is understood from the its name, asymmetric information is a name of the situation which is valid for Asymmetric information is a name of situation which is valid for Asymmetric information, the side which has the more information than among the economic actors which is in interaction, gain a injustice mastery. Because of this reason, situations which is valid for asymmetric information, it is not possible to perform the economic activities in an efficient was using the sources efficiently in market mechanism, information course which is among the units, should be provided exactly. If this information course should not be provided exactly, it results of important market defects because of the asymmetric information among the economic units. The distribution and aquisition of information inside the economy and the proper evaluation of information is a serious problem with solving the ways of information is a serious problem with solving the ways of reaching the present enterest especially in the units which take place in the daily economic life more cheap and easily in comparison to the past periods.

Key Words: *Asymmetric Information, Financial Crisis, Information, Market*

1. GİRİŞ

Asimetrik bilgi adından da anlaşılacağı üzere birinin bildiğini başkasının bilmemesi durumuna verilen addır¹. Ekonomik birimlerden bir tarafın diğerine oranla daha fazla bilgiye sahip olması durumu “asimetrik bilgi” kavramı ile ifade edilmektedir. Asimetrik bilginin geçerli olduğu durumlarda etkileşim içerisinde bulunan ekonomik aktörlerden daha çok bilgiye sahip olan taraf haksız bir üstünlük kazanmaktadır.

Bu nedenle asimetrik bilginin geçerli olduğu durumlarda ekonomik faaliyetlerin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi mümkün olmaz. Piyasa mekanizması içerisinde kaynakların verimli biçimde kullanılması için birimler arasındaki bilgi akışının tam olarak sağlanması gerekmektedir. Ancak, bilgi akışının tam olarak sağlanamaması sonucu ekonomik birimler arasında ortaya çıkan asimetrik bilgi nedeni ile önemli piyasa aksaklıkları yaşanmaktadır.

Yaşamın hemen her sürecinde olduğu gibi ekonomik yaşam içerisindeki aktivitelerde de bilgi çok büyük bir rol oynamaktadır. Ancak yine yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi ekonomik yaşamda da aktiviteleri yürütmekle ilgili ihtiyacımız olan bilgilere tam olarak ulaşamayabiliriz. Bu durum şüphesiz aktivitelerimizi daha etkin yürütmemizi etkileyebilir. Ekonomik etkinliğin sağlanmasını aksatacak şekilde, bilginin ekonomik birimler arasında eşit derecede dağılması “asimetrik bilgi” kavramı ile ifade edilmektedir².

Özellikle gündelik ekonomik yaşam içerisinde yer alan birimler de mevcut bilgilere geçmiş dönemlere nazaran daha ucuz ve daha kolay olarak ulaşmanın yollarını çözmüş olmak ile birlikte, bilginin ekonomi içerisinde bireyler ve birimler arasında eşitsiz dağılımı, bilginin edinimi ve bilgilerin doğru değerlendirilmesi büyük bir sorundur. Dolayısı ile piyasa etkinliği ve işleyişi açısından çok önemli bir faktördür. Aynı ekonomik çevre içerisinde yer alan en az iki taraftan birinin, diğer taraf ya da taraflardan daha “değişik” bir bilgiye sahip olması, bilgiye sahip olan kişinin yer aldığı ekonomik çevrelerde diğer yer alan oyuncuların aleyhine ve kendi lehine yönlendirebilmesine imkan sağlamaktadır. Elbette bu durum “değişik bilgi sahibi” diğer bir oyuncu açısından da geçerli olabilecektir³.

¹ <http://turkekonomi.blogspot.com/2008/02/asimetrik-enformasyon-nedir.html>

² <http://www.bayar.edu.tr/~iibf/dergi/pdf/C13S22006/OK.pdf>

³ http://www.tsrbs.org.tr/nr/rdonlyres/03ee6db6-4920-461a-88ec-94f5a9bad73c/2143/127_142.pdf

2. BİLGİ

İnsanın bilgiye olan ihtiyacı insanlık tarihi kadar eski olup günümüz bilgi çağında bilgi ve bilgi teknolojilerine verilen önem artmıştır. Bilgi; çok boyutlu bir kavram olup, sıkça veri kavramı ile karıştırılmaktadır. Bu nedenle veri(data), bilgi (information) ve bilişim sistemleri ve teknolojileri ile ilgili gelişmeler sonucu literatüre girmiştir (Tekin, 2000).

2.1. Bilgi ve Enformasyon

Türkçe literatüre bakıldığında özellikle bilgi ve enformasyon kavramlarının henüz tam anlamıyla sınırlarının belirlenemediği, bu iki terim arasında hâlâ süregelen bir kavram kargaşasının yaşandığı ve çoğu zaman bu iki kavramın birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Özellikle bu karışıklığın temel nedeni, İngilizce yazılmış yabancı literatürde bilginin karşılığı olarak *knowledge*, enformasyonun karşılığı olarak da *information* sözcüğünün kullanılmasıdır. Bu iki sözcük ve/veya terim Türkçeye çoğu zaman bilgi olarak çevrilmiştir. Aslında bu karışıklık sadece Türkçe literatürde söz konusu değildir. Yabancı literatürde de bu kavramların tartışıldığı görülmektedir⁴.

2.2. Asimetrik Bilgi

Asimetrik bilgi, bir işlemle ilgili olarak taraflardan birinin belli bir bilgiye sahipken, diğer tarafın bu bilgiye sahip olmadığı durumun ifadesidir. Asimetrik Bilgi olgusunu ilk ortaya atan George Akerlof olmuştur. Akerlof otomobil piyasalarında asimetrik bilgi nedeniyle ortaya çıkan limon probleminin finansal piyasalar için de geçerli olabileceğini öne sürdüğü makalesinde, bu piyasaların etkin çalışabilmesi için kamu müdahalesinin gerekli olduğunu savunmuştur.

Bu ve benzeri durumlar “değişik” bilgi sahibi birimler buldukları ekonomik sistemleri aksatarak, sistemin işleyiş etkinliğini bozmaktadır. Asimetrik bilgi olgusunun iki tür temel probleme yol açması nedeni ile fonksiyonlarını yerine getirememektedir. Bunlardan ilki ters seçim (adverse selection) ikincisi ise ahlaki tehlike (moral hazard) durumudur⁵. Bahse konu problemlerin temel ayrımı ters seçim olgusu yada dürtüsünün ekonomik çevrede eylem gerçekleşmeden önce ortaya çıkması, ahlaki

⁴ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1517/16719.pdf>

⁵ http://www.tsrsb.org.tr/nr/rdonlyres/03ee6db6-4920-461a-88ec-94f5a9bad73c/2143/127_142.pdf

tehlikenin ise ters seçimin gerçekleşmesinden sonra ve değişik bilgiye sahip olunması ile ortaya çıkmasıdır⁶.

2.2.1. Asimetrik Bilgi Teorisi

Asimetrik bilgi, piyasalarda bazı ekonomik birimlerin diğerlerine göre daha fazla bilgiye sahip olmasıdır. Farklı ortamlar ve iş çevreleri bilgi simetrisinin optimal gerçekleşmesini engellemekte, bilgiye ulaşma imkanı fazla olanlar ile bilgiye ulaşma imkanı kut olanlar arasında bilgi simetrisi bozulmaktadır. Farklı piyasalar için farklı oranlarda olan bu ayrışma sonucu, taraflardan biri diğerine üstünlük sağlamaktadır. Akerlof'un bahsettiği ikinci el oto piyasası ve sigorta piyasasının yanı sıra finans, gayrimenkul, müzayede ya da daha genel anlamda ticarete konu olan her faaliyette asimetrik bilgi ve bunun etkilerinin gözlemlenmesi mümkündür.

J.Stiglitz ve M. Spence ile birlikte 2001 yılında Nobel Ekonomi ödülünü paylaşan G.A. Akerlof'un 1970 yılında yayınladığı "The Market for Lemons: Quality, Uncertainty and Market Mechanism" başlıklı makalesi ile literatüre giren teori, aslında bilinen bir olgunun sistematik biçimde ele alınmasıdır. Akerlof'un teorisi, P. Krugman tarafından şu ilginç cümlelerle yorumlanmıştır:

"Bir kez işittikten sonra sanki onu eskiden beri biliyormuşsunuz gibi hissettiğiniz etkileyici şarkılar yazabilen bir halk müziği bestecisi olduğuna duymuştum. Aynı geleneğe sahip iktisatçılar da bulunmaktadır. Bunlar, çok temel ve aynı zamanda çok basit, bir kez duyduğunuzda onları anlamadığımızı inanmamızın zor olduğu fikirleri sahiplenmeyi başarabilirler. George A. Akerlof bu yeteneğe sahiptir" (Krugman, 2002).

3. PİYASA

Piyasa alıcı ve satıcıları bir araya getiren onların, bilgi alışverişinde bulunup iş yapmalarını sağlayan bir düzenlemedir. Örneğin dünya petrol piyasaları, petrol alıcı ve satıcılarının bir araya geldikleri piyasa türüdür (Ertek, 2006). Piyasa alıcı ve satıcıyı bir araya getiren organizasyon olarak tanımlanır. Burada karşı karşıya gelen her zaman alıcı ve satıcıların bizzat kendileri değil, aslında alım ve satma konu olan mal ve faktörün alıcı ve satıcılarının eğilim, karar ve niyetlerini temsilen arz ve talepleridir. Öyleyse piyasa, varlığı soyut olarak kabul edilen bir organizasyondur. Öyle ki, bu piyasanın yeri, piyasada alınan ve satılan malın hangi mal olduğu, alım satım işleminin ne zaman gerçekleştiği gibi hususlar piyasa kavramı için söz konusu değildir. Şu halde, piyasa kavramı, karşılıklı iktisadi karar ve davranışlarını ilişkilendirildikleri tamamen teorik bir modeli ifade etmektedir (Yığıtbaşı, 1989).

⁶ <http://sbe.dpu.edu.tr/20/1-20.pdf> "Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri"

3.1. Piyasa Türleri

Piyasalar genişlik kıstasına göre, üretime konu olan malların niteliğine göre, Rekabetin gerçekleşmesi açısından sınıflandırılabilir.

Genişlik Kıstasına Göre Piyasalar

- Yerel Piyasalar,
- Bölgesel Piyasalar,
- Ulusal Piyasalar,
- Uluslararası Piyasalar

Üretime Konu Olan Malların Niteliğine Göre Piyasalar;

- Ürün piyasası
- Faktör piyasası (kaynak piyasası)
- Döviz piyasası

Rekabetin Gerçekleşmesine Göre Piyasalar;

- Tam Rekabet Piyasası
- Aksak Rekabet Piyasası olarak sınıflandırılmaktadır (Dinler, 1998).

4. EKONOMİK KRİZLER

Ekonomik krizler, herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat ve miktarlarda, kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar olarak tanımlanabilir. Söz konusu krizlerin ortaya çıkışı ve olası sonuçlarının bir ülkedeki politik istikrarsızlıkla yakından ilişkili olduğu genelde kabul edilen bir görüştür (Kibritçioğlu, 2001).

Ekonomik krizler, aniden, önceden bilinmeyen, beklenmedik bir anda ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan, sürekli bir enflasyon veya sürekli bir resesyon gibi ekonomik durumlar ekonomik kriz olmamaktadır. Örneğin, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra, gelişmiş ülkelerde de görülen yıllık % 8-9 gibi enflasyon oranları sürekli devam ediyorsa, ekonomik kriz olarak tanımlanamamaktadır. Ancak, bir anda belirli bir takım iktisadi faktörler sonucu enflasyon oranı % 9 gibi bir rakamdan %150'lere fırlarsa

hiperenflasyon olarak tanımlanabilir- bunu ekonomik kriz olarak belirtebiliriz. Bu açıdan ekonomik krizlerin özelliği önceden kesin olarak tahmin edilemeyen, bilinmeyen bir anda ortaya çıkmasıdır⁷.

Ekonomik krizlerin kendini gösterdiği mevcut durumlar bir süreç oluşturmaktadır. Bu süreçte enflasyon, deflasyon, stagflasyon, devalüasyon, revalüasyon, resesyon gibi durumlar bu süreçlerde görülen başlıca olaylardır. Bunlar hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

4.1. Enflasyon

Fiyatlar genel düzeyindeki artış olarak tanımlanabilecek olan enflasyon kavramı ortaya çıkış nedenlerine göre sınıflandırılabilir. Buna göre, etkenler göz önüne alınarak enflasyon, talep enflasyonu ve arz enflasyonu olarak ikiye ayrılır.

Talep Enflasyonu; cari fiyatlar genel düzeyinde üretilen mal ve hizmetlerin toplamının toplam talebi karşılayamaması durumunda, fiyatların yükselmesidir.

Arz Enflasyonu; Denge noktasından sonra, başlangıç hareket noktası olarak, bir ücret artışının neden olduğu arz azalması seçilirse bundan sonra gelecek enflasyon arz enflasyonu (maliyet enflasyonu) olarak adlandırılır. Arz enflasyonu toplam arz eğrisini sağ yukarıya kaydırmakta ve genel fiyatlar düzeyini artırmaktadır. Toplam talep eğrisinin sağa kayması farklı nedenlerden kaynaklanabilir. Bu nedenlere bağlı olarak maliyet enflasyonu ve ithal enflasyondan da bahsedilebilir⁸.

4.2. Deflasyon

İktisadi anlamda enflasyonun tam tersi anlama gelmekte olup, fiyatlar genel seviyesinin sürekli biçimde ve yüksek oranlarda düşmesi şeklinde tamamlanır⁹.

Deflasyon bir iktisadi istikrarsızlık halidir ve sebebi de talep yetersizliğidir. Bu defa toplam arz toplam talebi aşmakta ve toplam talep toplam arz karşısında yetersiz kalmaktadır. Bu durum ekonomideki toplam talebin toplam arz karşısında yetersiz kalmasıdır. Ekonomideki toplam harcamaların mevcut mal ve hizmetlerin tamamını satın almaya yetmemesi demektir¹⁰.

⁷ http://www.sosyalayardimlar.gov.tr/upload/mce/2012/genel/ekon_kriz_yoksulluk_uzeri_etkileri_orhan_bilge.pdf

⁸ http://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html

⁹ http://www.sosyalayardimlar.gov.tr/uce/2012/genel/ekonomik_krizlerin_yoksulk_uzrn_etki_orhan_bilge.pdf

¹⁰ http://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html

4.3. Stagflasyon

Enflasyonla durgunluğun bir arada olması halidir. İktisadi anlamda tüm ekonomide fiyatların hissedilir derecede yükselmesi yanında potansiyel üretim faktörlerinin en düşük düzeyde istihdam edilmesiyle birlikte ekonomik büyümenin en alt düzeyde tutulması olarak tanımlanır.

4.4. Devalüasyon

İktisadi manası ise, ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değerinin düşürülmesi veya aynı anlama gelmek üzere döviz kurunun yükseltilmesidir.

5. 1929-2008 ARASI EKONOMİK KRİZLER

Ekonomik krizler yıllara göre oluş sebepleri ile sıralandığında, asimetrik bilginin etkileri daha belirgin olarak ortaya çıkacaktır. Aşağıda yaşanan krizler ve “kriz yaratan” dünya olayları gösterilmektedir¹¹:

1. **1929-1931:** Büyük Dünya Depresyonu sürecinde çöken tarım ürünleri fiyatları ve şiddetle aleyhe dönen dış ticaret hadleri, daralan ihracat pazarları ve dış kredi olanakları;
2. **1954:** Kore Savaşı'nın bitmesiyle dünyada çöken hammadde ve tarım ürünü fiyatları, aleyhe dönen dış ticaret hadlerinin izleyen yıllarda sürmesi,
3. **1958:** ABD'nin durgunluğa girmesi, Avrupa Ekonomik Topluluğu paralarının konvertibiliteye geçmesi ve Roma Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinin yarattığı pazar daraltıcı etki;
4. **1968:** Doların altın değerinin, 1 ons eşit 35 dolarda kalmayacağını anlaşıldığını izleyerek dolar aleyhine spekülasyonun giderek şiddetlenmesi;
5. **1974:** 1. petrol krizinin patlamasıyla dış ticaret hadlerinin şiddetle aleyhe dönmesi; Alman markı ve İsviçre frankının dolara karşı hızla değer kazanması;
6. **1978:** “Petro-dolarları dolaşıma döndürme” politikasının yarattığı aşırı kısa vadeli borçlanmanın, Türkiye ile birlikte bir dizi gelişmekte olan ülkeyi (GOÜ) (Arjantin, Zaire, Peru gibi) birlikte krize götürmesi; uluslararası bankaların GOÜ'ye kredileri kısarken, faizleri yükseltmeleri,

¹¹ <http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc>

7. **1979 – 1980:** Petrol fiyatlarının tekrar reel sıçramaya geçmesi, ABD’de para arzı kısılmasının dünya reel faiz hadlerini katlayarak artırması, tarım fiyatlarının tekrar çökmesi,
8. **1982:** Büyük borçlu Latin Amerika ülkelerinin borç ödeyemez duruma düşmesiyle dünyada “büyük borç krizi” nin patlaması, reel faiz hadlerinin tekrar yükselmesi,
9. **1987:** Kasım ayında New York borsasının çökmesi, izleyen yaygın banka iflaslarıyla ABD ekonomisinin uzun süreli (1987-91) durgunluğa girmesi, doların güçlü paralar karşısında (DM, yen gibi) değer kaybı,
10. **1990:** Tokyo borsasının çökmesi, Japonya’da finansal kırılganlığın ortaya çıkması ve uzun süreli durgunluk / deflasyon sürecinin başlaması,
11. **1990 – 1991:** Irak’a ambargo ve izleyen Körfez Savaşı; bölgeden turist ve sermaye kaçı, petrol fiyatı ve bölgeye kredilerin faizlerinde fırlama,
12. **1992 – 1993** (yaz ayları): Avrupa paraları aleyhine spekülasyon sonucu Türkiye’ye rakip ülkeler paralarının devalüasyonu; ABD’ye sermaye kaçı; ABD’de hızlı, AB’da yavaş büyüme; doların değerlenmesi¹²,
13. **1994:** Meksika’nın krize girmesi, Brezilya ve Arjantin’in onu izlemesi; bunların paralarının ve Çin parası yuan’ın devalüasyonu; bu ülkeler ile GOÜ pazarlarından sermaye kaçı,
14. **1997 – 1999:** Uzak Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde kriz; bu ülkeler ve GOÜ’den sermaye kaçı; krizin başta bölgeye yatırımcı Japonya, dünyayı tehdit eder boyuta varması; petrol fiyatının çökmesi, ülke paralarında büyük çaplı devalüasyonlar; dünya pazarının daralması,
15. **1998:** Asya krizinin Rusya’ya intikali ve Rusya’nın moratoryum ilanı; bölgeden sermaye kaçı ve kredi faizlerinin artışı; rublenin devalüasyonu; Rusya pazarının daralması,
16. **2000:** Dünya petrol fiyatlarının katlanarak artması; ABD’de Nasdaq’da çöküşün başlaması; ABD’de durgunluk işaretleri ve sermaye kaçı,

¹² <http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc>

17. **2001:** Arjantin krizi ve Latin Amerika'ya yayılması; ABD'de 11 Eylül terörüyle birlikte savaş göstergelerinin ortaya çıkışı ve Nasdaq'daki çöküşün diğer hisselerle de yayılması; ABD'de büyük boylu şirketlerin iflasları ve büyük çapta yolsuzlukların patlak vermesi; ABD'de durgunluğun yayılması,

18. **2002:** ABD'nin İngiltere ile birlikte Afganistan'ı bombalaması ve işgal etmesi, işgalin bölgedeki petrol yollarını kapsamaması; savaşın, ABD'ye boyun eğmeyi reddeden Irak ve İran'ı da kapsama olasılığının artması; Nasdaq başta, ABD'de New York borsasında çöküş, şirket iflasları ve şirket yolsuzluklarının sürmesi; Avrupa'da dolaşıma giren Euro karşısında ABD dolarının değer yitirmesi, giren sermayenin ABD'yi terk etmesi; Arjantin'deki çöküşü başta Uruguay ve diğer bölge ülkelerinin izlemesi¹³.

19. **2008:** Dünya ekonomisinin 2007 yılından itibaren giderek küçülmesinin en önemli nedeni olan ABD emlak piyasasında 2007 yılı ortalarında ortaya çıkan Mortgage krizidir (Yıldırım, 2010: 12).

6. ASİMETRİK BİLGİNİN ETKİLERİ

6.1. Asimetrik Bilginin Piyasa Üzerindeki Etkileri

Bilgi akışının tam olarak sağlanamaması sonucu ekonomik birimler arasında ortaya çıkan asimetrik bilgi nedeni ile önemli piyasa aksaklıkları yaşanmaktadır¹⁴. Bu durum tercihleri etkileyecektir. Mevcut durumla ilgili olumsuzluklara neden olabilecektir. Bu açıdan ters seçim kavramı önemlidir.

Ters seçim problemi, piyasaları olumsuz şekilde etkileyecek sorunlar doğurmaktadır. Bu sorunla, piyasada bulunan taraflardan birinin malların tipini veya kalitesini gözlemleyemediği durumlarda karşılaşılır. Bu ise bir sözleşmeyle ilgili olarak, bilginin bir tarafça bilindiği, diğer tarafça bilinmediği durumlarda meydana gelir. Sonuçta, ikinci taraf maliyete katlanmak durumunda kalır (Erdoğan, 2008).

Ters seçim bir piyasada işlemin gerçekleşmesinden önce asimetrik bilgi olgusunun yarattığı sorundur. Fon ihtiyacı bulunan ekonomik birimler ile fon fazlası bulunan birimlerin bir araya geldikleri piyasalarda borç bulmak isteyen kişiler, fon bulmalarını engelleyeceğini düşündükleri bazı olumsuz özelliklerini saklayabilir veya daha farklı gösterebilirler. Böylece istedikleri miktardaki fonu hem risk primi ödmeden hem de düşük maliyetle elde edebilirler. Finansal piyasalar da böyle bir durumun varlığı, fon sağlayıcıların borç verme konusunda oldukça isteksiz davranmalarına yol açabilir. Tam tersi bir düşünce ile olanın dışında bir bilgilendirilme ihtimaline karşı fon arz edenler bir risk primi talep

¹³ <http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc>

¹⁴ <http://www.bayar.edu.tr/~iibf/dergi/pdf/C13S22006/OK.pdf>

ederek fonlarını oldukça yüksek maliyet ile arz edebilirler. Bu durumda ise, piyasada gerçekten iyi özelliklere sahip bir biçimde borç arayan kimseler kendilerini diğerlerinden ayıramadıklarından, hak etmedikleri halde söz konusu olumsuzluklardan etkilenebileceklerdir.

Asimetrik bilginin o piyasada bulunan tüm birimler için bulunduğu düşüncesi yayıldığında, genel olarak borç isteyen kişilerin bilgilerine güvenilmeyeceği için, bu kişiler ya fon bulamaz yada bulsalar bile risk primlerinin artırdığı yüksek maliyetlere katlanmak zorunda kalırlar. Fon arz eden ve talep edenlerin bulunduğu böyle bir piyasa asimetrik bilgi sebebi ile fon maliyetleri olması gerekenden daha yüksek seviyelerde oluşabilir. İlk olarak asimetrik bilgi sebebi ile fon arz edenlerin piyasadaki kısmen çekilerek çok az fon arz etmeleri durumu, ikinci olarak ise fon arz edenlerin asimetrik bilgi oluşumunu bir fırsat olarak düşünüp, arz edecekleri fonlara fiyat ya da risk primi olarak asimetrik bilgi maliyetini yansıtmaları sonucunu doğurabilecektir. Her iki durumda da piyasada fon maliyetleri olması gerekenin üzerinde oluşabilecektir. Böylesi bir durumun doğal sonucu fon talebinde bulunan iyi birimlerin bu piyasadaki uzaklaşmalarına yol açacak, fon piyasasında kötü durumdaki aktörlerin piyasadaki oranı artacaktır. Sonuçta piyasada fon arz edenlerin iyi nitelikli kişiler yerine kötü nitelikli kişilere kredi sağlama yani “ters seçim” olasılıkları artmaktadır. Piyasaların doğal dinamikleri “kötü” oyuncuların oranını artırması, piyasanın olması gerektiği gibi çalışmadığı anlamına gelmektedir¹⁵.

İktisat teorisi incelenirken çoğunlukla üreticilerin ve tüketicilerin tercihlerinde diğer faktörlerin sabit olduğu varsayımıyla yapılan statik analizlere yer verilmektedir. Ekonomik birimlerin tam rekabet piyasası şartlarında hareket ettikleri varsayımıyla gerçekleştirilen teorilerde ‘tam bilgi’ sahibi olunması önemli bir faktördür. Ancak, piyasalarda istisnai durumlar haricinde tam bilgi sahibi olunması mümkün değildir. Bu durumda ideal piyasa yapısının bozulması kaçınılmaz olmaktadır. Diğer yandan, sahip olunan bilginin aynı bilgiye sahip olmayan kişiler tarafından algılanmasında meydana gelen güçlükler, bilgi sahibi olanlarla olmayanlar arasında bir iktidar sorununa yol açmaktadır ki bu sorun asimetrik bilginin iki temel yaklaşımı olan tersi seçim ve ahlaki tehlikenin temelinde yer almaktadır. Bu bağlamda, piyasanın yapısını bozan ve ekonomik taraflardan birinin diğerine oranla daha fazla bilgiye sahip olması anlamına gelen ‘asimetrik bilgi’ sorunu, bunun piyasa üzerindeki etkileri ve sorunların çözümüne yönelik çabalar olmaktadır¹⁶.

Asimetrik bilginin piyasalar üzerindeki etkilerine piyasa türlerine bakarak incelemekte yarar vardır.

- Genişlik kistasına göre piyasalar üzerinde etkileri,

¹⁵ http://www.tsrbs.org.tr/nr/rdonlyres/03ee6db6-4920-461a-88ec-94f5a9bad73c/2143/127_142.pdf

¹⁶ <http://paribus.tr.googlepages.com>

- Ürün-Faktör ve Döviz Piyasası açısından etkileri
- Rekabet Piyasaları üzerindeki etkilerine bakılmalıdır.

6.1.1. Genişlik Kıstasına Göre Piyasalar Üzerinde Asimetrik Bilginin Etkileri

Genişlik esasına bakıldığında en küçük olan **Yerel Piyasalar da**, asimetrik bilginin çok fazla etkisinin olmadığı görülecektir. Çünkü bu piyasalarda alıcı ve satıcıların etkileşimi dar bir alanda olduğundan asimetrik bilginin mevcut durumda ortaya çıkaracağı bilgi eşitsizliği çok uzun sürmeyecektir. Satıcılar ve alıcılar arasında alışveriş sırları olarak herkesçe bilinen sırlar olacaktır. Böylelikle satıcıların birbirlerine üstünlük sağlamak amacıyla belli sayıda sırları olacağından asimetrik bilgi olumsuzlukları da dengelemiş olacaktır.

Bölgesel Piyasalarda, etkileşim alanı genişlediğinden bu piyasalarda etki teorii doğrulayacaktır. Benzer sektörlerde faaliyet gösteren satıcıların bilgilere ulaşımı aynı zamanda olmayacağı için asimetrik bilginin etkisi görülecektir.

Ulusal ve Uluslararası Piyasalarda, bu piyasa türlerinde asimetrik bilgi etkili olacaktır. Bu etkileşim geniş alana yayılan piyasanın alıcı ve satıcının aynı anda bilgiye ulaşımına her zaman imkan vermeyecektir. Çünkü etkileşim alanı geniş oldukça bilginin paylaşımıyla beraber çeşitliliği de artacaktır. Bu nedenle aynı anda bilgiye ulaşım her zaman mümkün olmayacaktır.

6.1.2. Ürün, Faktör ve Döviz Piyasaları

Ürün Piyasasında, bir malın kalite, üretim farklılıkları gibi çeşitli açıdan durumunu üretici tüketiciden daha iyi bilmektedir. Bu durum piyasada hem üreticiler hem de tüketiciler arasında asimetrik bilginin etkilerini göstermektedir. Bu durum yerel piyasalarda da aynı olumsuz durumu ortaya koyacaktır. Çünkü yerel piyasalarda asimetrik bilgi satıcılar arasında veya müşteriler arasında değişken ve genel durumda bir süre sonra fark edilmesi muhtemel durumlar açısından asimetrik bilginin etkisini düşürecektir. Bunun dışında üreticinin tüketiciyi bilgilendirme hususunda bilgi farkı her piyasada olduğu gibi yerel piyasalarda da devam edecektir.

Faktör Piyasalarında, üretim faktörlerinin fiyatının belirlendiği piyasalara bakıldığında en önemlilerinden biri olan işgücünün ücretlerini devlet ve yasal olarak kurulmuş sivil toplum örgütleri kontrol etmektedir. Dolayısı ile bu piyasalarda asimetrik bilgi diğerlerine oranla daha az etkili olur diye düşünülebilir. Ancak sermaye, doğal kaynak gibi unsurlar tabii ki emek piyasası gibi organize takip

altında olmadığından rekabet esaslı bir yapı görülmektedir. Dolayısı ile bu piyasalar da bilginin önemi asimetrik açıdan öne çıkacaktır. Yani bu piyasalarda asimetrik bilginin etkileri her zaman piyasa büyüklüğüne bakılmaksızın görülecektir.

Döviz Piyasaları, her ülkedeki ulusal paranın dışındaki paraların alınıp satıldığı piyasalar olarak bilinen döviz piyasaları da asimetrik bilgiden etkilenmektedir. Ancak bu piyasalar Merkez Bankaları, Ekonomi tabanlı Sivil Toplum Kuruluşları ve Yatırım Danışmanlık Şirketleri tarafından çok yakından takip edildiğinden sürekli değişim gösteren kısa ömürlü bilgiler ön plandadır. Asimetrik bilgi bu piyasaları da etkilemektedir.

6.1.3. Rekabet Piyasaları Üzerinde Etkileri

Rekabet piyasalarında, asimetrik bilgi son derece önemli bir sonuçtur. Satıcıların hem alıcılar hem de rakipler üzerinde oldukça etkilidir. Zaten asimetrik bilgi tam rekabet şartını bozucu unsur olarak da kabul edilebilir. Ürünler arasındaki farklılık tam rekabet şartlarından homojenlik şartını ortadan kaldırdığından tam rekabet engellenmiş olacaktır. Bu nedenle, satıcıları aralarında üretimde farklılık olabilecek bilgi farklılıkları asimetrik bilginin bu sonucunu ortaya çıkaracaktır.

6.2. Asimetrik Bilginin Finansal Sistem Üzerindeki Etkisi

Geleneksel Arrow-Debreu kaynak dağılımı modelinde işletmeler ve hane halkı pazarlar aracılığıyla bir araya geldiği için finansal araçlar bu süreçte hiçbir rol oynamamaktadır. Pazarların mükemmel ve etkin olduğu durumlarda, kaynak dağıtımı Pareto etkin olduğundan genel refah düzeyini arttırmak için finansal araçlara ihtiyaç yoktur¹⁷. Modigliani-Miller teoremi de, hane halkının portföyler oluşturarak finansal araçların aldıkları pozisyonları alabileceğinden dolayı, finansal aracılığın değer yaratmadığını ifade etmektedir.

Fakat kuvvetli etkinliğe sahip pazarların mevcut olmadığı günümüzde, finansal araçlar ekonomide kaynak dağıtım etkinliğini arttırmakta ve genel refah düzeyini yükseltmektedir. Finansal pazarlar ve kurumlar aşağıda sıralanan işlevleri yerine getirmektedir:

- Malların, hizmetlerin ve varlıkların el değiştirmesine aracılık edilmesi,
- Büyük ölçekli projelerin finansmanını kolaylaştırmak amacıyla tasarruf birikimi ve risk dağıtım sistemi oluşturarak mülkiyetin tabana yayılmasının sağlanması,

¹⁷ <http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/research/Article/Muslumov%20-%20Asimmetry%20-%20IF%20-%202004.pdf>

- Ekonomik kaynakların zaman içerisinde, coğrafi bölgeler ve sektörler arasında transferinin sağlanması,
- Risk yönetimi ve kontrolü yöntemlerinin geliştirilmesi,
- Fiyat bilgisinin sağlanması,
- Asimetrik bilgi sorununun çözümünün kolaylaştırılması.

Mikroekonomi teorisi, bireylerin, elde ettikleri ürün ve hizmetlerin bütün özelliklerinin farkında olduklarını ve bir işlem talimatı verenlerin, bunu yerine getirecek temsilcilerinin faaliyetlerini her zaman denetleyebildiklerini öngörmektedir. Fakat finansal pazarlarda katılımcıların bilgi düzeyinin farklı olması ile sözleşmelerin kontrol ve uygulanma süreçlerinin maliyetli olması, asimetrik bilgi sorunu ortaya çıkarmakta ve finansal pazar ve kurumların işlevlerini yerine getirmelerini engellemektedir. Asimetrik bilgi sorunu, ters seçim (*adverse selection*), ahlâkî tehlike (*moral hazard*) ve temsilcilik sorunu (*agency problem*) şeklinde kendini göstermektedir¹⁸.

Ters seçim sorunu, bir sözleşmeden önce oluşan, en istekli kredi müşterisinin potansiyel “kötü” borçlu (ödünç aldığı borçları zamanında ve tüm yükümlülükleri ile beraber geri ödeyemeyecek durumda olan güvensiz kredi sahipleri) olduğu asimetrik bilgi sorunudur. Dolayısıyla, ters seçim sorunu söz konusu ise finansal piyasalarda *tersi* (arzu edilmeyen) sonuçlar verecek (örneğin, krediyi geri ödeyemeyecek müşteri *seçimi* yapılması olasılığı yüksektir. Bu durum, klasik Akerlof limon problemi olarak bilinmektedir. Finansal sistem içerisinde ters seçim sorununa örnek olarak, alacağı krediyi geri ödeme olasılığının çok düşük olduğu bilen bir banka müşterisinin bu sebeple alacağı krediye karşılık bankaya çok yüksek faiz oranını ödemeyi kabul etmesi ve dolayısıyla, krediyi ilk sırada alabilmesi gösterilebilir. Bu durumda, asimetrik bilgi sorunu sebebiyle kredinin bu müşteriye verilmesi ters seçim durumunu oluşturmaktadır.

Ahlâkî tehlike olarak ifade ettiğimiz sorun, bir sözleşmeden sonra oluşan, kredi alanın kredi verenin bakış açısına göre *ahlâkî* olmayan (arzu edilmeyen) faaliyetlerde bulunarak, kredi verenin çıkarını zedeleme *tehlikesine* neden olan asimetrik bilgi sorunudur. Bu arzu edilmeyen faaliyetler veya davranışlar, kredinin geri ödenmeme riskini önemli ölçüde artırmaktadır. Ahlâkî tehlike söz konusu ise, kredi alan yüksek riskli projelere yatırım yapmakta, yüksek getiri kazanırsa bundan kazançlı çıkmakta, sermayeyi kaybederse kaybın önemli kısmı kredi verene yüklenmektedir. Bu durumda, finansal sistem ödünç vereceği kaynağı kaybetmektense çok az sayıda güvenilir müşteriye kredi açmayı tercih etmekte;

¹⁸ <http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/research/Article/Muslumov%20-%20Asimmetry%20-%20IF%20-%202004.pdf>

bu da finansal sistemin etkin çalışmasını engelleyerek piyasa dengesinin birinci en iyi durumundan sapmasına yol açmaktadır.

Temsilcilik sorunu ise, bir sözleşmenin tarafının işlerini gördürmek için bir temsilci kullandığında, o temsilcinin faaliyetlerini tam olarak kontrol edemediği veya kontrol sürecinin maliyetli olduğu durum olarak tanımlanmaktadır.

Asimetrik bilgi sorunu, finansal istikrarsızlığın temel nedenlerinden birisidir. Finansal istikrar iki temel koşula bağlıdır:

1. Finansal sistemde temel kurumların istikrarlı oluşu, yani, dış yardım veya müdahale olmadan sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini yerine getirmelerine imkan verecek tam güvenin söz konusu olması,
2. Temel piyasaların istikrarlı oluşu, yani, piyasa katılımcılarının piyasadaki arz-talep dengesini yansıtan fiyatlar üzerinden güvenle işlem yapması ve temel göstergelerde köklü bir değişiklik olmadığı durumlarda kısa dönemde fiyatlarda önemli dalgalanmaların olmaması koşuludur¹⁹.

Asimetrik bilginin etkilerini en iyi anlatan çalışmalardan biride Akerlof'un klasik "limon" problemi. 1970'de yayınladığı makalesinde ikinci el araba piyasası örneğinde geliştirilmiştir. Bu örnekte, Akerlof, ikinci el araba piyasasında, satıcıların satılan ürün hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu halde, alıcı bilgisinin yetersiz olduğunu, yani alıcı ve satıcı arasındaki ilişkide asimetrik bilgi sorununun bulunduğunu ifade etmektedir. Bu durumda, bu pazarda aldanabileceğini düşünen alıcıların ürüne değerinin altında fiyat vermesi veya pazardan çekilmesi sonucu ikinci el piyasasının çökmesi söz konusu olabilecektir. Göstergelerde köklü bir değişiklik olmadığı durumlarda kısa dönemde fiyatlarda önemli dalgalanmaların olmamıştır.

Finansal şoklar, finansal sistemin bilgi akış mekanizmasını engelleyerek, kaynakların verimli yatırım fırsatlarına aktarılmasının önünü kesebilmektedir. Böyle bir durumda piyasalarda asimetrik bilgi sorununun ortaya çıkması ile finansal istikrarsızlıklar ve bankacılık krizleri ile oldukça sık karşılaşılmaktadır. Bu anlamda asimetrik bilgi kredi ve sermaye piyasalarında önemli etkiye sahiptir.

¹⁹ <http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/research/Article/Muslumov%20-%20Asimmetry%20-%20IF%20-%202004.pdf>

Piyasalardaki eksik bilgidен kaynaklanan farklı uygulamalar nedeniyle ekonomideki başarısızlıkların ve krizlerin de önemli açıklayıcısı durumundadır²⁰.

6.3. Asimetrik Bilginin Ekonomik Krizlere Etkisi

Belli başlı makroekonomik kriz türlerini, reel sektör krizleri ve finansal krizler olarak iki ana başlık altında toplayabiliriz. **Reel Sektör Krizleri**; mal, hizmet ve işgücü piyasalarındaki miktarlarda yani üretimde ve/veya istihdamda ciddi daralmalar olarak biçiminde ortaya çıkar. Mal ve hizmet piyasalarındaki fiyatların sürekli artışı enflasyon olgusunu ortaya koyar, bu artışlar belli bir sınırın üstündeysе buna enflasyon krizi de denilir.

Finansal Krizler ise, döviz ve hisse senedi piyasaları gibi finans piyasalarındaki şiddetli fiyat dalgalanmaları veya bankacılık sisteminde geri dönmeyen batık kredilerin aşırı derecede artması sonucunda yaşanan ciddi ekonomik sorunlar olarak kabul edilebilir (Kibritçioğlu, 2001).

Finansal krizler birçok durumda yabancı kısa vadeli fonların ülkeyi hızla terk etmeye başlaması sonucunda döviz kurunda, faiz oranlarında ve enflasyon oranında ani sıçramalarla finans piyasalarında başlamakta ve kısa sürede üretim ve yatırım düzeyinde azalma gibi reel sektör etkileri göstermektedir. Ayrıca, bir ülkedeki kriz, başta bu ülkenin yakın ekonomik ilişkiler içinde olduğu ülkeler olmak üzere diğer ülkeleri de etkilemektedir. Bu ülkelerin bu etkilere karşı geliştirdikleri savunma mekanizmaları da krizin ilk başladığı ülkede ihracat daralması, uluslararası finans piyasalarında artan tedirginlik gibi yollarla mevcut olumsuzlukları daha da artırıcı yönde etkili olmaktadır. Krizin etkileri, daha sonra işgücü piyasalarına, sağlık, eğitim ve sosyal yardım kalemlerindeki kısıntılar yoluyla bütçe harcamalarının miktar ve bileşimine ve giderek yoksulluk ve gelir dağılımına ilişkin göstergelere doğru yaygınlaşmaktadır (Koyuncu ve Şenses, 2004).

Ekonomik krizlerin ortaya çıkışı, yukarıda tanımlarını yaptığımız enflasyon, deflasyon gibi kavramlarla ifade edilen ekonomik olaylarla meydana gelmektedir. Örneğin, enflasyon oranlarındaki ani yükselmeler, ekonomide zamanla oluşan durgunluk veya bu paralelde meydana gelen belirsizliklere bağlı stagflasyonlar krizin temel göstergeleri kabul edilebilir.

Bu bahsedilen durumların ortaya çıkmasında en önemli etkenlerin başında şüphesiz ki, bilgi asimetrisi gelir. Piyasa aktörleri arasında bu farklılık enflasyon-deflasyon olgularını ortaya çıkarır. Döviz piyasaları

²⁰ <http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/research/Article/Muslumov%20-%20Asimmetry%20-%20IF%20-%202004.pdf>

asimetrik bilgi sonucu devalüasyonlarla karşılaşabilir. Bu piyasa aktörlerinin veya diğer yatırımcıların zamanında önlem almaları için gereken bilgi paylaşımını yeterince sağlayamadığından bazılarının aşırı kazanmasına, bazılarının da kaybetmesine neden olabilir.

Kriz türleri incelendiğinde, gerek reel sektör krizlerinde, gerekse finansal krizlerde asimetrik bilgi daima en önemli etkileyici unsur olarak göze çarpacaktır. Çünkü kriz şartlarının oluşumu önceden taraflarca bilinecek olursa önlemler alınarak krizin oluşu engellenebilir.

Yukarıdaki kriz tablosunun izdüşümündeki Türkiye krizleri, bunların hiç küçümsenemeyecek uluslararası boyutları olduğunu ortaya koymaktadır. Dünya ekonomisinde istikrarsızlığın çok arttığı 1970'li yıllar, özellikle 1990 sonrasında yaşanan mali serbestlik ile kısa/uzun vadeli sermayenin serbest dolaşım sürecinde Türkiye'nin de istikrarsızlığını artırmış; artan krizlerle birlikte kalkınması da duraklamıştır. Gerçekte bu süreci en yoğun yaşayanlar, dışı çok açık politikaları uygulayan Türkiye gibi orta derecede gelişmiş ülkelerdir; en fakir ülkeler ise artık açlık çeker duruma girmiştir²¹.

7. SONUÇ

Asimetrik bilgi piyasalar üzerinde büyüklük, ürün ve rekabet açısından bakıldığından etkilidir. Bundan dolayı finansal krizlerde oldukça önemli bir rolü olduğu kabul edilebilir. Özellikle finansal sistemin işleyişinde önemli olan sermaye piyasalarında asimetrik bilgi son derece etkili olmaktadır. Yatırımcının veya kamu idaresinin bilgiye eşit düzeyde ulaşamaması sonuçları değiştirecektir. Örneğin, siyasi açıdan meydana gelebilecek bir olumsuzluğun önceden yatırımcıya duyurulmuş olması, yatırımcının kararlarında çok büyük değişikliklere neden olacaktır. Bununla kısa sürede çözülecek olan siyasi olumsuzluk bir anda çözümsüz bir durum alabilecektir.

Ekonomik etkileri ve sonuçları da bu şekilde geniş çaplı olabilecektir. Yatırımcının geç haberdar olması, zamanında önlem almasını engelleyeceği için, beklide tüm sermayesini kaybetmesine de neden olabilecektir. Ekonomik krizlere bakıldığında asimetrik bilginin çok önemli rolü olduğu görülmektedir. Bazen asimetrik bilginin tamamen sonucu oluşturduğu da söylenebilir.

Örneğin, Avrupa ülkelerinde "Yaratıcı Muhasebe" kavramı paralelinde asimetrik bilginin sonuçları son yıllarda etkili bir şekilde görülmektedir. AB ülkelerinden bazılarının finansal yapıları gerçekçi olarak zamanında gösterilmediğinden tüm Avrupa Birliğini hatta dünyayı önemli ölçüde sıkıntıya sokmuştur.

²¹ <http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc>

Sermaye piyasalarında bilginin her zaman herkese eşit şekilde ulaşmaması nedeniyle piyasaların işleyişi zaman zaman aksamaktadır. Finansal pazarlarda tüm alıcı ve satıcılar her zaman aldıkları ve sattıkları ürünler hakkında tam bilgiye sahip değildir. Bir taraf diğerinden daha fazla bilgiye sahip olduğu için de bilginin asimetrik dağılımı söz konusudur. Menkul kıymet piyasasında asimetrik bilgi, yatırımcıların kazançlarını etkilediği gibi etkin fon transferine engel olarak tasarrufların yatırımlara aktarılmasını da engellemektedir.²²

KAYNAKÇA

DİNLER, Z. (1998). İktisada Giriş. Ekin Kitabevi Yay, Bursa.

ERDOĞAN, M. (2008). "Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri". DPU Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan.

ERTEK, T. (2006). Temel Ekonomi. Beta Yayınları, İstanbul.

KİBRİTÇİOĞLU, A. (2001). "Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler". Yeni Türkiye Dergisi.

KOYUNCU, M. ve ŞENSES, F. (2004). "Kısa Dönem Krizlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri". Çalışma ve Toplum Dergisi, 3.

KRUGMAN, P. (2002). Politika Taşeronları: Azalan Beklentiler Çağında İktisadi Eğilimler ve Önemsizleşen Refah, N.Domaniç (Çev.), Literatür Kitabevi, İstanbul.

TEKİN, M. (2000). Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi, Damla Ofset, Konya.

YILDIRIM, S. (2010). "2008 Yılı Küresel Krizin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri". Karaman, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12.

YİĞİTBAŞI, Ş. (1998). Mikro İktisat. Selçuk Üniversitesi Yay, Konya.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.bayar.edu.tr/~iibf/dergi/pdf/C13S22006/OK.pdf> (01/04/2012).

²² <http://ideas.repec.org/a/iif/iifjrn/v19y2004i225p81-94.html>

Dr. Şahin ÇETİNKAYA

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1517/16719.pdf>, (23/05/2012).

<http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/research/Article/Muslumov%20-%20Asimmetry%20-%20IF%20-%202004.pdf>, (05/04/2012).

http://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html, (23/05/2012).

<http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc> “Türkiye’de Ekonomik Krizler Nedenleri ve Sonuçları”, (05/04/2012).

<http://paribus.tr.googlepages.com>, (23/04/2012).

<http://sbe.dpu.edu.tr/20/1-20.pdf> “Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, (20/05/2012).

http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/upload/mce/2012/genel/ekon_kriz_yoksulluk_uzeri_etkileri_orhan_bilge.pdf, (20/05/2012).

<http://www.trsb.org.tr/nr/rdonlyres/03ee6db6-4920-461a-88ec94f5a9>, (20/11/2011).

<http://turkekonmi.blogspot.com/2008/02/asimetrik-enformasyon-nedir.html>, (20/11/2011).